

YOSHLARDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH: NAZARIY ASOSLAR, MUAMMOLAR VA RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI

Erkinova Gulsanam

Ingliz fililogiyasi, o‘qitish metodikasi

va tarjimashunoslik fakulteti talabasi

Ilmiy rahbar: **Egamberdiyeva Iroda**

ADCHTI Dotsenti

Annotatsiya. Mazkur maqolada yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning nazariy asoslari, ijtimoiy-pedagogik ahamiyati va zamonaviy muammolari keng tahlil qilinadi. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi sharoitida yoshlarning mutolaa faoliyatiga bo‘lgan qiziqishining pasayish sabablari o‘rganiladi. Shuningdek, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishning samarali pedagogik mexanizmlari, ta’lim muassasalari va oilaning roli ham ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so‘zlar: kitobxonlik, mutolaa madaniyati, yoshlar tarbiyasi, ma’naviyat, ta’lim, pedagogika, axborot texnologiyalari.

KIRISH. Jamiyat taraqqiyoti va intellektual salohiyatining rivojlanishi bevosita kitobxonlik madaniyatiga bog‘liqdir. Kitob inson tafakkurini kengaytiruvchi, uning ma’naviy olamini boyituvchi hamda dunyoqarashini shakllantiruvchi asosiy manba hisoblanadi.

Bugungi globallashuv davrida yoshlar ongiga turli xil axborotlar tezkorlik bilan yetib bormoqda. Bu jarayon, bir tomondan, bilim olish imkoniyatlarini kengaytirsa, ikkinchi tomondan, an’anaviy mutolaa madaniyatining pasayishiga olib kelmoqda. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar va qisqa formatdagi kontentlarning ommalashuvi kitob o‘qishga bo‘lgan ehtiyojni kamaytirayotgan muhim omillardan biridir. Shu sababli yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatini shakllantirish dolzarb pedagogik va ijtimoiy masalaga aylangan.

I. KITOBXONLIK MADANIYATINING NAZARIY ASOSLARI

1. Kitobxonlik tushunchasi va uning mohiyati.

Kitobxonlik — bu nafaqat kitob o‘qish jarayoni, balki o‘qilgan matnni anglash, tahlil qilish va undan xulosa chiqarish ko‘nikmalarini o‘z ichiga olgan murakkab intellektual faoliyatdir. Mutolaa jarayoni quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi: matnni qabul qilish; mazmunni tushunish; tahlil qilish; baholash; xulosa chiqarish. Shu bois kitobxonlik madaniyati shaxsning tafakkur darajasi va intellektual rivojlanishining muhim ko‘rsatkichidir.

2. Kitobxonlikning shaxs rivojlanishidagi o‘rni. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, muntazam kitob o‘qiydigan insonlarda: tanqidiy fikrlash rivojlangan bo‘ladi; nutq boyligi kengayadi; mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati shakllanadi; ijodkorlik darajasi oshadi. Shuningdek, kitob insonning hissiy-intellektual rivojlanishiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

II. ZAMONAVIY SHAROITDA KITOBXONLIK MUAMMOLARI

1. Axborot texnologiyalarining ta‘siri. Zamonaviy texnologiyalar yoshlarning hayot tarzini tubdan o‘zgartirdi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali tezkor axborot olish imkoniyati kengaydi. Biroq bu holat quyidagi salbiy oqibatlariga ham olib kelmoqda:

yuzaki fikrlashning shakllanishi; diqqatning tez chalg‘ishi; chuqur mutolaa qilish odatining yo‘qolishi.

2. Ijtimoiy omillar

Kitobxonlik darajasi ko‘p jihatdan ijtimoiy muhitga bog‘liq. Agar oilada kitob o‘qish an‘anasi mavjud bo‘lmasa, bolalarda ham bu ko‘nikma shakllanmaydi. Asosiy muammolar: oilada kitobxonlik muhitining yetishmasligi; ota-onalarning o‘rnak bo‘lmasligi; kutubxona tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi.

3. Ta‘lim tizimidagi kamchiliklar

Ba'zi hollarda ta'lim jarayonida kitob o'qish majburiy vazifa sifatida qabul qilinadi. Bu esa o'quvchilarda kitobga nisbatan salbiy munosabatni shakllantirishi mumkin.

III. KITOBXONLIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

1. Pedagogik yondashuvlar

Zamonaviy pedagogika kitobxonlikni rivojlantirishda quyidagi usullarni tavsiya etadi: interfaol o'qitish metodlari; muhokama va debatlar; kitob asosida loyiha ishlari; ijodiy yozma topshiriqlar.

2. Oilaning roli

Oilada kitob o'qish muhitini yaratish muhim omil hisoblanadi. Ota-onalar: bolalar bilan birga kitob o'qishi; kitob haqida suhbatlar o'tkazishi; shaxsiy namuna ko'rsatishi lozim.

3. Zamonaviy texnologiyalarni to'g'ri qo'llash

Texnologiyalarni to'g'ri yo'naltirish orqali kitobxonlikni rivojlantirish mumkin: elektron kitoblar; audiokitoblar; onlayn kutubxonalar.

4. Amaliy misol

Masalan, maktabda "Eng faol kitobxon" tanlovini tashkil etish orqali o'quvchilarni rag'batlantirish mumkin. Bunday tadbirlar o'quvchilarda raqobat muhitini yaratib, kitob o'qishga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

IV. KITOBXONLIK VA MA'NAVIY TARBIYA

Kitobxonlik yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Badiiy adabiyot orqali o'quvchilar: yaxshilik va yomonlikni ajratadi; hayotiy tajriba orttiradi; milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglaydi.

XULOSA.

Yoshlarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish jamiyatning intellektual rivoji uchun muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy axborot muhitida bu jarayon murakkablashayotgan bo‘lsa-da, to‘g‘ri pedagogik yondashuvlar va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash orqali uni samarali rivojlantirish mumkin.

Kitob — bu faqat bilim manbai emas, balki shaxsni shakllantiruvchi kuchli vositadir. Shu bois yoshlarni kitobga oshno qilish har bir jamiyatning ustuvor vazifasi bo‘lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. — Toshkent, 2022.
3. Abduqodirov A. Pedagogika nazariyasi. — Toshkent, 2019.
4. UNESCO. Reading and Literacy Development. — 2021.
5. OECD. PISA Reading Literacy Report. — 2019.
6. To‘xtasinov N. Yoshlar tarbiyasi va ma’naviyat. — Toshkent, 2020.